

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה על נח המכניס את הבהמות והחיות לתיבתו על מנת לקיימן לאחר המבול: "וּמִכָּל-חַיֵּי מְקַל־בָּשָׂר שָׁגִי' מִכָּל תְּבִיאָה לְהַחֲיָה אִתָּךְ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִי". כתוצאה מכך, דורשת הגמרא במסכת עבודה זרה (ו' ע"א), לא ניתן היה להכניס לתיבה טריפות, שכן הגמרא במסכת חולין (נז ע"ב) טוענת בשם רב הונא, שטרפה לא יכולה לחיות יותר מ"ב חודשים, וכיוון ששהו שנה בתיבה ובה לא פרו ורבו, טרפה שהייתה עולה לתיבה לא היתה מספיקה לצאת ממנה, ומינה לא היה מתקיים. כיצד נכנסו כל מיני בהמות וחיות רבות לתיבה? **האבן עזרא** (ו', תז) כתב, שכאשר התורה כותבת שהתיבה הייתה בגודל שלוש מאות אמה, כוונתה לאמות נח, שהיה אדם גדול במיוחד. **הרמב"ן** (שם, יט) לא קיבל עמדה זו, שכן אם נח היה גדול, מסתבר שגם החיות בזמנו היו גדולות, ואם כן בעיית המקום לא נפטרה. עוד הוסיף, שגם אם נח היה גדול במיוחד, כיוון שהתורה התנסחה בלשון 'אמות' ולא ציינה שמדובר באמות גדולות במיוחד, הרי שכוונתה לאמות בהן היא משתמשת בדרך כלל. ובלשונו:

"ידוע כי החיות רבות מאוד, ומהן גדולות מאוד כפילים וכראמים וזולתם... וכאשר תאסוף לכולם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה, לא תכיל אותם התיבה הזאת, ולא עשר כיוצא בה. אבל הוא נס, החזיק מועט את המרובה... ואל תתפתה לאמר כי היו שלש מאות אמות באמות איש נח, והיה גדול, שאם כן היו גם האנשים גדולים, גם החיה והעופות בדורות ההם גדולים עד שלקה העולם במבול. ועוד כי האמות אמות התורה הנה."

בעקבות דרשת חז"ל שלא להכניס בהמות וחיות טריפות לתיבה, נעסוק השבוע בהלכות טריפות ובשאלה, האם ניתן לאכול בהמה שחור בריאתה נסתם באמצעות ריר הנקרא 'סרכה'. כדי לענות על כך נראה מדוע החמירו בבדיקת הריאות, מה הדין כאשר הריאה נאבדה, והאם מותר לקלף את הסרכה מהריאה. עוד נעסוק לסיום בשאלה, מה הדין כאשר המחמיר בדין הסרכה מתארח אצל מי שאינו מקפיד, והאם מותר לאכול מכליו.

חור בריאה

אחת הטרופות אותן מביאה הגמרא, היא נקב בריאה, וכפי שראינו בעבר (פסח שנה ז') נקב זה היה שכיח למדי. משום כך הגמרא במסכת חולין (ב' ע"א) כותבת, שעל אף שבדרך כלל אין לחוש שבהמה טריפה, ולכן כאשר שוחטים אותה אין צריך לבדוק את שאר האיברים האם הם שלמים, שכן הבהמה מוחזקת בכשרות, כאשר מדובר בריאות הדין שונה. בגלל שכיחות נקב זה, נהגו לבדוק את הריאות לאחר השחיטה. מה הדין כאשר נאבדו הריאות לפני שהספיקו לבדוק? נחלקו הראשונים:

א. **הרמב"ם** (שחיטה יא, יג) ו**הר"ן** (חולין ג' ע"א בדה"ר) סברו, שבמקרה מעין זה הבהמה כשרה, שכן על אף שבדרך כלל יש לבדוק את הריאה, כאשר נאבדה הולכים אחר רוב הבהמות שריאתן שלמה. ראייה להבנה זו הביאו מהגמרא במסכת חולין (ט ע"א) הכותבת, שבמקרה בו נטל זאב בני מעיים והחזיר אותם עם נקב, לא חוששים שמא הזאב ניקב את בני המעיים בדיוק במקום בו היה לפני זה נקב, והבהמה פסולה. הוא הדין לריאה, שהולכים אחרי הרוב ולא חוששים שמא הריאה הייתה פסולה.

ב. **הראב"ד** (שם) ו**הראב"ן** (מרדכי תקפ) חלקו וסברו, שכיוון שנהגו תמיד לבדוק את הריאות, ולא סומכים על רוב הריאות הכשרות, ממילא כאשר נאבדה הריאה ללא בדיקה, יש להטריף בהמה זו. לחלופין, יש חששו שמא ישליכו את הריאות בכוונה כדי להימנע מבדיקה שאולי תפסול את הבהמה, ולכן אסרו בכל איבוד של הריאות. עם זאת הוסיף **רבינו ברוך**, כאשר מדובר בגדיים או בטלאים, בהם לא מצוי שיהיה חור בריאה (שכן הם עוד צעירים), ניתן לסמוך על דעת המקילים. ובלשונו:

"גם ראב"ן כתב כיון דנהגו לבדוק הריאה, אי איתרמי דאפקה בלא בדיקה טרפה דלא סמיכין ארובא. ומעשה היה בקולוניא ואסרו כל חכמי הדור. ואומר רבינו ברוך היכא דלא שכיחא טריפות כולי האי, כגון בגדיים וטלאים הסומך על רש"י לא הפסיד, דהכי אמרינן לקמן בפרק גיד הנשה גבי עורבי דמייתו כבדא וכוליתא, ואמר זיל שקיל דהתירא שכיחא טפי ולא חשש משום טרפה."

להלכה נחלקו השולחן ערוך והרמ"א (יו"ד טז, ב). **השולחן ערוך** כדרכו צעד בעקבות הרמב"ם וראשוני ספרד, הסוברים שבהמה שנאבדו ריאותיה, מותרת באכילה. ואילו **הרמ"א** צעד בעקבות הראב"ן וראשוני אשכנז, שבהמה מעין זו אסורה באכילה. אמנם הוסיף שבמקום הפסד משמעותי, או במקרה בו מדובר בגדיים וטלאים קטנים, ניתן לסמוך על דעת המקילים.

קילוף הסרכה

כאשר יש נקב בריאות, בוודאי שהבהמה טריפה לכולי עלמא. והגמרא במסכת חולין (מו ע"ב) מוסיפה בשם רבא, שגם במקרה שיש נקב בריאות שנסתם באמצעות סרכה (דהיינו מעין קרום על גבי המכה), הבהמה פסולה¹. הפסול של סרכות, הוא הפסול המצוי ביותר מבין הבהמות בזמן הזה (עשרות אחוזים מהבהמות בזמן הזה מכילות סרכה האסורה בעקבות חומרות שנסופו במהלך הדורות), ונחלקו ראשונים ואחרונים, האם ישנם מקרים בהם מותר להסיר את הסרכה ולהכשיר את הבהמה:

א. **הרא"ש** (ג', יד) סבר בעקבות **מר יעקב גאון**, שניתן להסירה באמצעות משמוש ומעיכה קלה, ואם לאחר ההסרה מתברר שאין חור בריאה, ניתן לאכול בהמה זו. ונימק, שסרכה כאשר ממששים בה, לא זו בלבד שאינה יורדת, המשמוש גורם לה לקשיחות, כך שאם יורד חלק זה, מתברר שמדובר בריר בלבד שנדבק בה. גם **הרמ"א** (יו"ד טז, יג), על אף שציין שמדובר בקולא גדולה, כך מנהג מקומו, ואין למחות במקלים. **הש"ך** (שם, לד) הוסיף, שבדקים עם מעט מים האם בעקבות ההסרה נוצר חור.

¹ עוד מוסיפה הגמרא וכותבת, שאם הסרכה 'כסדרן', אין הסרכה פוסלת, שכן מחמת לחץ הריאות, נקב זה לא עתיד להיפתח. בראשונים הובאו דעות שונות באיזה מקרה מדובר, כאשר יש שהרחיבו את ההיתר, וסברו שכל עוד הסרכה נמתחת בין שני אונות סמוכות, היא לא עתידה להיפתח, ומותרת באכילה. לעומת זאת יש שסברו, שרק אם הסרכה נמצאת ממש בתפר שבין שתי האונות אין היא פוסלת את הבהמה. כמו כן, נאמרו עוד דעות שונות מתי הסרכה אוסרת את הבהמה ומתי לא.

ב. **הרשב"א** (בדק הבית ב, ג) חלק וסבר, שאין הבדל בין הסוגים השונים הנמצאים על הריאות, וכל חתיכות עור מעין זו דינן כסרכה ולא כריר, ולכן הסרתה לא תועיל להכשיר את הבהמה באכילה. כך פסק גם **השולחן ערוך** (יו"ד לט, יג), שציין בעקבות הרשב"א שהמאכיל בהמות עם סרכה, מאכיל טריפות לעם ישראל. עם זאת ציין (שם, יא) בעקבות חלק מהגאונים, שניתן להקל אם הסרכה מתנתקת רק בהרמת הריאה, מבלי שמשמשו בה. ובלשון **השל"ה** (קדושת האכילה, מח) שכך פסק:

"בענין משמוש בסירכא למעך בה, שנוהגין העולם ונתפשט הנגע בהרבה מדינות וקהילות, וממעכין אפילו בנסרך שלא כסדרן, שהוא טריפות, המוזכר בתלמוד. כבר כתב הרשב"א שהעושין כן כאילו מאכילין טריפות בישראל, וכן כתב רבינו ירוחם... ורמ"א בהג"ה. אף שהמובן מדבריו שאין הדבר כשר לעשות כן, מכל מקום לא מיחה, כי כן דרכו, שלא לסתור מנהג הנהוג בכל מה דאפשר לקיימו. אמנם קנאת ה' צבאות תעשה זאת, לבלתי שמוע אל המנהג הרע הזה."

ג. **החתם סופר** (יו"ד ב, לט) ו**ערוך השולחן** (יו"ד לט, קא) כתבו שמנהג מקומם ומקומות רבים, ממש לקלף את הסרכות מן הריאה באמצעות הציפורן וכדומה. את המנהג ביסס על דברי רש"י (חולין מו"ב, ד"ה לית) שביאר, שהסיבה שחור בריאה שנסתם באמצעות סרכה אוסר את הבהמה היא שלמעשה הסרכה אינה סותמת לגמרי את החור. ממילא טענו, לאחר שקילפו וראו שאין חור תחתיה, מוכח שלא מדובר בסרכה לדעת רש"י, שהרי בהכרח היה צריך להיות חור אם זו הייתה סרכה, ומדובר רק בריר שניתן להסירו.

אכילה אצל מי שאינו מקפיד

בעולם הבשר כיום, לכל גוף כשרות יש את דרכיו לסווג את רמות הכשרות, אולם באופן כללי מקובל לחלק את ההכשרים לשלוש; **כשר**, הוא בשר אותו ניתן לאכול לדעת הרמ"א, דהיינו בשר שהסירו מריאותיו סרכות. **חלק**, הוא בשר ללא סרכות, וכדעת השולחן ערוך. **גלאט**, הוא בשר שבנוסף לכך שלא היו סרכות, היו מחלוקות הלכתיות נוספות שהחמירו בהן. סיווג לרמות אלו, משליכה על מחלוקת האחרונים, האם מי שאוכל חלק, יכול לאכול אצל מי שלא אוכל חלק מבלי לברר את כשרות הבשר:

א. **הרב עובדיה** (יביע אומר יו"ד ה, ג) סבר, שניתן לאכול בהסתמך על ספק ספיקא. ספק ראשון, לא ברור מה טיב הבשר, וייתכן שהוא בכל זאת בשר חלק. ספק שני, על אף שהלכה כדעת השולחן ערוך ויש לאכול בשר חלק, אין הלכה כמותו במאת האחוזים, אלא נהגו כמותו, ויש לצרף את שיטת הרמ"א לספק. עוד הוסיף בשו"ת **מקווה המים** (עמ' 108), שלעיתים בשר 'חלק' מוגדר כבשר כשר, בגלל צדדים הלכתיים נוספים בהן יש מחלוקות, ולא בגלל שיש סרכות על הריאה.

עוד הוסיף הרב עובדיה בהתבסס על סוגיה שראינו בעבר (פסח שנה ז') בהרחבה, שאין חובה לברר עם בעל הבית, האם הבשר חלק. שכן הפוסקים הקשו מדוע הגמרא כן מחייבת לבדוק האם בית נבדק כראוי לפסח, ולא מחייבת לבדוק האם איברי הבהמה שנשחטה תקינים. ומיישבים תירוצים שלהבנתו רלוונטיים גם פה, כמו לדוגמא שבהמה לאחר שחיטה עומדת בחזקת היתר (ובניגוד לבית ששהה בו חמץ), או שלא מדובר ברוב התלוי במעשה. ובלשון **הילקוט יוסף** (קיצור, יו"ד לה) שסיכם את פסק אביו:

"הבא לאכול בסעודת מצוה שנערכת על ידי אחד מהמשפחה שאינו מדקדק באכילת בשר חלק, אין ידוע אם הזמין בשר חלק או בשר כשר, טוב להחמיר שלא לאכול שם בשר וכל דבר שנתבשל עם הבשר. אך מעיקר הדין מותר לאכול בסעודה זו, כשיש ספק אם הבשר הוא כשר או חלק, ואין צריך לחקור אחר הדבר. ומכל שכן שאין לאסור את הכלים שנתבשל בהם בשר כשר שאינו חלק, כיוון שיש ספק ספיקא להקל. והמחמיר תבוא עליו ברכה."

ב. **הרב כלפון הכהן** (שואל ונשאל יו"ד ד, ז) חלק וסבר, שאסור לאכול בשר מעין זה, ושני הספיקות שהוצגו לעיל בדברי הרב עובדיה לא רלוונטיים. הספק הראשון לא רלוונטי, שכן ספק, זה רק מקרה בו לא יודעים לפסוק הלכה מחמת ספק בדין או במציאות, אבל פה הרי ניתן באמצעות ברור קל עם בעל הבית לבדוק האם מדובר בבשר חלק. הספק השני לא רלוונטי, שכן רוב מוחלט של הראשונים וכן השולחן ערוך פסקו שלא ניתן לאכול ריאה שהוסרו סרכותיה, ואם כן לא ניתן לקבוע שמדובר בספק.

אכילה מכליו

כפי שראינו בעבר במספר הקשרים (מטות מסעי שנה ד' ועוד), כלל לא ברור שכלים בזמן הזה בולעים מהאוכל המתבשל בהם (על כל פנים רוב הכלים), ענין בעל השלכות מרובות בדיני איסור והיתר. אמנם, פוסקים רבים סוברים שבכל זאת יש להתייחס לכלים כבולעים, ונחלקו בשאלה האם המקפיד לאכול בשר חלק, יכול לאכול בכליו של מי שאינו מקפיד, וכליו בלועים מאוכל זה:

א. **הט"ז** (יו"ד טו, ט) נראה שסבר שיש לאסור שימוש בכלים אלו, שכן את פסק האגודה שהתיר לאוסרים להשתמש בכלים הבלועים מחלב הכרס, נימק שמדובר בחלב שבטל בשישים. גם **הרב עובדיה** (יביע אומר שם) סבר שיש לאסור לאכול מכלים שהתבשל בהם בשר שאינו חלק, עם זאת בהתאם לשיטתו לעיל, ציין שאין חובה לברר האם הכלים בהם משתמשים הם בני יומם, ואם הם לא בני יומם וכפי שמניחים בסתם כלים, ממילא הם לא אוסרים את המאכל. ובלשונו:

"ומכללן של דברים אלו למדים, שאין לחוש גם כן משום פליטת הכלים, שהרי קיימא לן שכשם שסתם כלי גוים אינם בני יומן, כך סתם כלים של ישראל אינם בני יומן. ואמנם ראיתי בשו"ת באר שבע שכתב... דבכלים שלנו אם בעל הכלי לפנינו צריך לשאול את פיו אם הוא בן יומן, דכל היכא דאפשר לברר ע"י שאלה מבררין... אמנם הואיל ונתבאר בדברינו לעיל דבספק ספיקא אין צריך לברר כלל, ולא דמי לחזקת בדוק, לפי זה אין צריך לשאול כלל אם הכלי בן יומן."

ב. **הרב משה פינשטיין** (אג"מ יו"ד ד, ו) ו**הרב ולנדברג** (ציץ אליעזר יב, נג) חלקו וסברו, שניתן להקל לאכול בכלים אלו, כפי שהרמ"א (יו"ד טו, ט) פוסק שניתן לאוסרים לאכול מכליהם של בני ריינוס המתירים לאכול חלב הדבוק לכרס. ייתכן שהבנתו מבוססת על סוגיה בה עסקנו בעבר (יתרו שנה ה'), ובה ראינו שפוסקים רבים מתירים לומר (לדוגמא) לתימני לשים מרק על הפלטה בשבת, שכן הסיבה שרבים אוסרים לשים מאכל נזלי על הפלטה בשבת, אינם כי מכריעים כך בוודאי, אלא מחמת המנהג.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? ניתן במייל: tora2338@gmail.com או באפליקציה 'הלכה בפרשה'.